

**Повсякденне життя в умовах війни.
Колабораційна діяльність і кримінальна
відповідальність за неї. Рух Опору на тимчасово
окупованих територіях. Біженці та вимушені
переселенці.**

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. Повномасштабна війна змінила повсякденне життя мільйонів українців: повітряні тривоги, укриття, евакуація, волонтерство, дистанційна робота й навчання стали частиною нової реальності. Водночас законодавство визначило кримінальну відповідальність за добровільну співпрацю з державою-агресором у формах, передбачених статтею 111-1 Кримінального кодексу.

- охарактеризувати повсякденне життя населення в умовах війни
- пояснити роль волонтерства й цивільного захисту
- визначити поняття колабораційної діяльності
- розрізняти вимушену поведінку під окупацією та добровільну співпрацю, що підпадає під закон

1. Основний матеріал

Питання / етап	Що треба знати
Повітряні тривоги	Населення регулярно користувалося укриттями, дотримувалося правил комендантської години та реагувало на ракетні й дроніві загрози.
Освіта	Школи й заклади освіти переходили між очним, змішаним і дистанційним форматами залежно від безпекової ситуації.
Енергетичні удари	Атаки на енергетичну інфраструктуру спричиняли аварійні й планові відключення електроенергії, змушуючи громади адаптувати побут.
Волонтерство	Громадяни збирали кошти, спорядження, гуманітарну допомогу, підтримували військових, поранених, переселенців та евакуйованих.
Кримінальна відповідальність	3 березня 2022 р. ухвалено Закон № 2108-IX, який доповнив Кримінальний кодекс статтею 111-1 «Колабораційна діяльність».
Форми колаборації	Стаття охоплює визначені законом форми добровільної співпраці громадянина України з державою-агресором, її збройними формуваннями чи окупаційною адміністрацією.
Важлива межа	Для правової оцінки мають значення конкретна дія, добровільність, обставини примусу та склад злочину; сам факт проживання на окупованій території не є автоматично колаборацією.
Правова держава	Вину й покарання встановлює суд на підставі закону та доказів, а не суспільні чутки чи колективна підозра.

2. Опорні дати

Дата / період	Подія
24.02.2022	Початок повномасштабного вторгнення та запровадження воєнного стану
03.03.2022	Ухвалення Закону № 2108-IX про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність
березень 2022	Початок масової евакуації та волонтерської мобілізації
осінь—зима 2022	Масовані удари РФ по енергетичній інфраструктурі й масштабні відключення електроенергії

3. Ключові поняття

Поняття	Пояснення
колабораційна діяльність	передбачені законом форми добровільної співпраці громадянина України з державою-агресором, її формуваннями або окупаційною адміністрацією
воєнний стан	особливий правовий режим, запроваджений у разі збройної агресії
комендантська година	заборона перебування людей у визначений час у громадських місцях без спеціальних дозволів
цивільний захист	система заходів для захисту населення від надзвичайних ситуацій і воєнних загроз
волонтерство	добровільна безоплатна суспільно корисна діяльність

4. Постаті та організації

- волонтери України
- органи цивільного захисту
- Національна поліція України
- суди України
- населення тимчасово окупованих територій

5. Причина → подія → наслідок

Повномасштабна війна, окупація територій та необхідність організувати життя суспільства в умовах небезпеки →

Адаптація побуту → волонтерство → евакуація → законодавче визначення колабораційної діяльності →

Підвищення суспільної стійкості та встановлення правових механізмів відповідальності за свідому допомогу агресору

Підсумок уроку

Війна потребує не лише військової, а й цивільної стійкості. Питання колаборації має вирішуватися виключно правовими засобами з урахуванням добровільності, примусу, конкретних дій і доказів.

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. На тимчасово окупованих територіях український рух опору поєднує інформаційні, спеціальні та інші асиметричні дії на підтримку відновлення суверенітету України. Водночас повномасштабна війна спричинила найбільшу в Європі за десятиліття кризу переміщення населення: мільйони людей стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами.

- пояснити поняття руху опору
- назвати ненасильницькі та інші форми спротиву на окупованих територіях
- розрізняти біженців і ВПО
- охарактеризувати масштаби переміщення населення у 2022 р.

1. Основний матеріал

Питання / етап	Що треба знати
Законодавче визначення	Закон України «Про основи національного спротиву» визначає рух опору як систему воєнних, інформаційних і спеціальних заходів для відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності.
Форми спротиву	На окупованих територіях використовуються поширення української інформації, фіксація дій окупаційних сил, символічні акції, передавання важливої інформації законним силам оборони та інші форми опору.
Цивільний спротив	На початку окупації в багатьох містах відбувалися мирні проукраїнські мітинги, які окупаційні сили часто придушували.
Безпека	Участь у русі опору пов'язана з високим ризиком для учасників; конкретні спеціальні заходи не є предметом публічного навчального опису.
ВПО	Внутрішньо переміщені особи залишають домівки через війну, але залишаються в межах власної держави.
Біженці	Біженці перетинають міжнародний кордон у пошуках захисту через переслідування, війну чи серйозну небезпеку.
Масштаб 2022 р.	За даними UNHCR, наприкінці 2022 р. приблизно 5,9 млн людей були внутрішньо переміщеними, а близько 5,7 млн біженців і шукачів притулку з України були зареєстровані в Європі.
Підтримка	Держава, громади, волонтери та міжнародні організації забезпечували житло, грошову допомогу, освіту, медичну та правову підтримку.

2. Опорні дати

Дата / період	Подія
16.07.2021	Ухвалення Закону України «Про основи національного спротиву»
24.02.2022	Початок повномасштабного вторгнення та різке зростання переміщення населення
весна 2022	Масові проукраїнські акції цивільного спротиву в окупованих містах
кінець 2022	За UNHCR: близько 5,9 млн ВПО та 5,7 млн біженців і шукачів притулку з України в Європі

3. Ключові поняття

Поняття	Пояснення
рух опору	система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів для відновлення суверенітету та територіальної цілісності під час відсічі агресії
ВПО	людина, яка вимушено залишила місце проживання, але не перетнула міжнародний кордон
біженець	особа, яка перебуває за межами країни громадянства і потребує міжнародного захисту за умов, визначених правом
тимчасово окупована територія	територія України, над якою держава тимчасово не здійснює ефективного контролю через іноземну окупацію
гуманітарна допомога	допомога людям, які постраждали від війни, катастроф чи інших надзвичайних ситуацій

4. Постаті та організації

- Сили спеціальних операцій ЗСУ
- учасники цивільного спротиву
- UNHCR
- волонтерські організації
- внутрішньо переміщені особи та біженці

5. Причина → подія → наслідок

Окупація частини території України та масова загроза життю цивільного населення

Рух опору на окупованих територіях + евакуація населення + міжнародний захист і гуманітарна допомога

Збереження зв'язку окупованих громад з Україною та масштабна система підтримки переміщених людей

Підсумок уроку

Рух опору допомагає зберігати українську присутність на окупованих територіях, а проблема біженців і ВПО показує величезну гуманітарну ціну війни. Допомога переміщеним людям є частиною стійкості суспільства.